

думки інших учасників тренінгу; уважно простежити процес послідовного опанування учасниками основних питань за тематикою тренінгу, допомогти учасникам усвідомити власні результати навчання, підтримати впевненість у власних силах, уміти самотійно знаходити конструктивні способи вирішення проблем, завдань розуміючи одночасно цінність колективної взаємодії, толерантності взаємин, що ведуть до позитивних довготривалих наслідків.

Таким чином, проведення соціально-психологічних тренінгових занять та запровадження арт-терапевтичного методу у роботі зі здобувачами освіти є ефективним психологічним інструментом практичних психологів, соціальних педагогів у супроводі освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Організація соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в Україні: ретроспективний аналіз : монографія / Л. А. Штефан, Л. С. Григорова ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : Вид-во ХНАДУ, 2013. – 244 с. – Бібліогр.: с. 188–238.
2. Інтелектуально обдаровані діти: особливості розвитку / Т. Яншина // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Київ, 2013. – Вип. № 2. – С. 181–189. – Бібліогр.: 26 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivoo_2013_2_23 (дата звернення: 20.06.2018).

Тетяна Артџомава,
доктор економічних наук, доцент,
головний науковий співробітник ДУ «Інститут
економіки та прогнозування НАН України», м. Київ
blagosostojanie1986@gmail.com

НОВІ МОЖЛИВОСТІ ТВОРЧОСТІ ТА КОЛІЗІЇ ПРАВ ВЛАСНОСТІ В СЕРЕДОВИЩІ МЕТАВСЕСВІТУ

Анотація. Гібридний простір метавсесвіту все більше постає осередком реалізації творчих здібностей людини. Технології генеративного штучного інтелекту стрімко і невпинно змінюють загальну систему господарських відносин та суспільні уявлення про її організацію. Досвід взаємодії з різними видами мистецтва із застосуванням штучного інтелекту, нейромереж здатний підняти особисту творчість на новий рівень. Отже сучасним обдарованим дітям не треба буде присвячувати життя лише одному з видів творчої діяльності. Вони можуть спробувати власні сили в багатьох сферах і напрямках. Проте інформаційно-цифрова сфера діяльності є лише частиною складної організації сучасного суспільного господарства. Основу екосистеми метавсесвіту утворює економічний базис; його інституційні підвалини

визначаються відносинами власності та вартості. Технологічна трансформація таких відносин у віртуальному просторі сьогодні фундаментально не осмислена, що створює численні колізії економіко-правового характеру.

Ключові слова: гібридний простір метавсесвіту, технології штучного інтелекту, нові можливості творчості, інтелектуальна власність, колізії авторських прав.

Annotation. The hybrid space of the metauniverse is increasingly becoming a center for the realization of human creative abilities. Technologies of generative artificial intelligence are rapidly and relentlessly changing the general system of economic relations and public perceptions of its organization. The experience of interaction with various types of art with the use of artificial intelligence, a neural network is able to raise personal creativity to a new level. Therefore, modern gifted children will not have to devote their lives to only one type of creative activity. They can try their own strength in many areas and directions. However, the information and digital sphere of activity is only a part of the complex organization of the modern social economy. The basis of the metauniverse ecosystem is the economic basis; its institutional foundations are defined by property and value relations. The technological transformation of such relations in the virtual space today is fundamentally not understood, which creates numerous conflicts of an economic and legal nature.

Key words: the hybrid space of the metauniverse, artificial intelligence technologies, new creative possibilities, intellectual property, copyright conflicts.

Метавсесвіт – це нове покоління інтернет-платформ, що об'єднує сукупність віртуальних/цифрових світів, в яких користувачі можуть працювати, відпочивати, набувати нових освітньо-професійних та життєвих навичок. Вважається, що цифровий вимір метавсесвіту поступово має набути якості другої природної (фізичної) реальності.

Гібридний простір метавсесвіту – суміш віртуальної та доповненої реальності – формує соціо-технологічну екосистему (техносферу), ґрунтується на ній і одночасно постає її результатом. Зв'язок між реальним і віртуальним простором суспільних відносин і зв'язків формується за допомогою інформаційно-цифрових технологій. *Гібридний простір метавсесвіту* сьогодні все більше набуває ознак осередку реалізації творчих здібностей людини. Технології штучного інтелекту, нейромереж зовсім недавно увійшли до нашого життя, але вони стрімко розвиваються, поширюються, невпинно і докорінно змінюють загальну систему господарських відносин і суспільні уявлення про її організацію.

Сьогодні штучний інтелект, нейромережі набувають поширеного використання у науково-освітній сфері, у галузі літератури та мистецтва. Так, технологія ChatGPT, створена лише рік тому, ще не встигла докорінно

перетворити інформаційну реальність, але вона міцно увійшла у наше життя і зробила очевидною незворотність його змін. ChatGPT продемонстрував, наскільки високою є частка неефективних процесів в самому цифровому середовищі. Написання текстів ніколи не було виключно авторською роботою; сама фігура автора виникла не так давно, і вже у XX столітті французький філософ Ролан Барт проголосив її символічну смерть, стверджуючі, що текст є лише тканиною з цитат. Отже, штучний інтелект не замінює автора, навпаки, обіймає притаманне йому місце, позбуваючи автора невластивої йому роботи «ткати текст із цитат» [1].

Образотворче мистецтво також зазнало змін завдяки застосуванню нейромережових технологій. Вражаючих рівня і якості набули зображення, створені за допомогою технології Midjourney. Якщо в традиційній системі освіти повний цикл навчання мистецтву створювати зображення складає в середньому 10 років, то оволодіння нейромережовими технологіями здатно скоротити його тривалість у десятки і навіть сотні разів. Аналогічні процеси стрімко розвиваються у сфері музики, архітектури, кіно, розробки програмного забезпечення, маркетингу, моди тощо. Отже сучасним обдарованим дітям не треба буде присвячувати життя лише одному з видів творчої діяльності. Вони можуть спробувати власні сили в багатьох сферах і напрямках. Досвід взаємодії з різними видами мистецтва зможе підняти особисту творчість на новий, нині невідомий рівень. Практично кожна людина лише за декілька днів буде здатна створити книгу, присвячену особистій історії життя або уявним подіям. Композитор зосередиться власне на музиці, а не на технологіях її створення, запису й відтворення тощо.

Отже, здається, що вже не горами реалізація бажаної людської мрії про вихід за межі необхідності до Царства свободи. Проте інформаційно-цифрова сфера діяльності постає лише складовою складної організації сучасного суспільного господарства. Основу екосистеми метавсесвіту утворює економічний базис, інституційні підвалини якого визначаються відносинами власності та вартості. При цьому *технологічна трансформація таких відносин у віртуальному просторі сьогодні фундаментально не осмислена, що створює численні колізії економіко-правового характеру. Реалізація відносин власності у просторі метавсесвіту відбувається у різних формах та на різних рівнях. Насамперед права власності формуються в ході ведення віртуального бізнесу.*

Учасники просунутих ігрових майданчиків непомітно згодом почали перетворюватися на успішних бізнесменів. Створення ігрових предметів, інвестиції в токени, віртуальні акції компаній-розробників та об'єкти «нерухомості» на технологічних платформах метавсесвіту стали джерелом реального доходу для багатьох компаній та користувачів. Так, купуючи ділянку

віртуального простору, власник отримує широкий спектр можливостей для монетизації вкладень шляхом перепродажу, здачі в оренду, розміщення реклами та ін. Орендований віртуальний простір активно використовується для організації виставок, концертів, показу мод, проведення корпоративних заходів, розміщення рекламних оголошень тощо. За деякими даними, у 2021 р. продажі нерухомості у метавсесвіті перевищили 500 млн дол. і нині можуть сягати до 1 млрд дол. Деякі ділянки віртуальної землі за декілька років номінально зросли в ціні у 5 тис. разів: з 20 до 100 тис. дол. [2]

Зі збільшенням кількості часу, що користувачі проводять в інтернеті, формується нова модель суспільного споживання. Її актори готові вкладати значні кошти в «цифрове майно»: в нерухомість, продукти модних брендів, преміальні автомобілі тощо. Спеціалізовані цифрові продукти для метавсесвіту виробляють всесвітньо відомі компанії Adidas, Puma, Balenciaga, Gucci, Tesla, Rolls-Royce, Hyundai Motor та інші. Значні інвестиції у цифрові активи здійснюють розробники ігор, інформаційних технологій, мета медицини.

При цьому законодавче поле ринкової екосистеми метавсесвіту є розмитим та малодослідженим. На практиці це викликає невідповідність між національною системою прав власності та нормами її регулювання і довільними правилами користування, розпорядження, володіння, що встановлюються в межах окремих електронних платформ і сегментів метавсесвіту. Розширення сфери використання цифрових інструментів у просторі метавсесвіту в обхід національних платіжних систем здатне порушувати традиційні принципи фінансового контролю, кредитно-грошового та валютного регулювання. Активність користувачів сприяє значному збільшенню обсягів персональних даних. Використання віртуального аватара відкриває можливості для маніпуляцій та дезінформації. У зв'язку з цим ринкові транзакції, операції з правовими повноваженнями у метавсесвіті вимагають упорядкування, економіко-правового та фінансового регулювання, громадського контролю.

Колізії прав власності в екосистемі метавсесвіту пов'язані з функціонуванням генеративного штучного інтелекту (ШІ), здатного генерувати контент у відповідь на підказки. Швидке збільшення можливостей штучного інтелекту на основі глибокого навчання (великих мовних моделей – ChatGPT, моделей перетворення тексту на зображення – Stable Diffusion), породило суспільні дискусії про відповідність процесів навчання та використання таких моделей закону про авторське право.

Основна проблема стосується того, чи відбувається порушення авторських прав під час навчання та/чи використання генеративного штучного інтелекту. Його популярні моделі зазвичай навчаються на великих наборах даних, вилучених з мережі інтернет. Оскільки процес збирання навчальних

даних передбачає створення копій творів, захищених авторським правом, це може порушувати виняткове право суб'єкта авторських прав контролювати відтворення своїх робіт. Використання вихідних даних моделі також може порушувати авторські права, і розробник моделі потенційно підлягає «субсидіарної відповідальності» за порушення.

Так, у 2023 р. у судових інстанціях США на розгляді перебували позови, які прагнули заперечити використання захищених авторським правом даних для навчання моделей штучного інтелекту. При цьому відповідачі наполягали на відповідності їхніх дій нормам сумлінного використання. В одній з юрисдикцій контент, створений машиною, був визнаний таким, що не підлягає нормам захисту авторських прав на підставі того, що суб'єктом авторського права є виключно людина. Невизначеною при цьому залишається проблема ступеня участі людини, необхідна для перетворення машинного продукту на авторський. Важливою нормою у системі дотримання авторських прав є ступінь оригінальності; у більшості юрисдикцій вона застосовується виключно до аналізу продукції, створеної людиною [3].

Істотні колізії у захисті авторських прав пов'язані з контентом, створеним (виключно чи з великою часткою участі) штучним інтелектом. Досі більшість юрисдикцій надають статус авторських прав лише оригінальним продуктам людської діяльності. Проте, на думку фахівців, певний контент ШІ також може бути захищений авторським правом у разі доведення, що людина-розробник програми ШІ виявила достатній рівень оригінальності при виборі її вхідних та/або редагуванні вихідних даних. *З позицій такого підходу* ШІ постає інструментом (подібним до ручки письменника, пензля художника, апарату фотографа тощо), який людина-оператор використовує для творчої самореалізації. *У контексті іншого підходу*, при реєстрації авторських прав доцільно дотримуватись правил технологічної нейтральності штучного інтелекту та алгоритмічних інструментів, позначаючи мінімальний рівень творчої людської участі.

Різниця у підходах наочно виявилася у прийнятті рішення про реєстрацію роботи Джейсона Аллена «Театр космічної опери», створеної з використанням технологій штучного інтелекту. Під час розгляду заявки Управління з авторських прав США виявило перевищення мінімально допустимої участі технологій штучного інтелекту у створенні твору та запропонувало автору відмовитися від такого контенту у заявці на реєстрацію. Оскільки автор не сприйняв пропозицію відмови, запропонована робота не була ідентифікована як продукт, створений людиною, і не пройшла процедуру реєстрації. При цьому зображення «Театр космічної опери» у 2022 р. виграло приз на одному з конкурсів образотворчого мистецтва, здобуло широку світову популярність.

Сьогодні штучний інтелект, неймережі набувають поширеного використання у різних сферах суспільного життя; отже упорядкування інституційно-правових аспектів функціонування ринку об'єктів інтелектуальної власності стає актуальним порядком денним. Управління з авторських прав США у розробленому у 2023 р. Посібнику з реєстрації заявок на патентування текстової, візуальної, аудіо продукції розмежувало природу продуктів, створених за допомогою механічного відтворення та на основі авторської творчої концепції. Однозначні формулювання з ідентифікації продуктів, створених комп'ютером, містить Закон Сполученого Королівства про авторське право, промислові зразки та патенти. У 2023 р. Пекінський інтернет-суд у рамках судового розгляду ухвалив визнання авторських прав на зображення, створені штучним інтелектом.

Втім, незважаючи на зміни нормативно-законодавчої бази, слід визнати, що здатність штучного інтелекту розроблювати потенційні об'єкти авторського та інших прав інтелектуальної власності, створює суттєвий виклик існуючим інститутам. Це спонукає суспільство бути здатним захистити творчість людини в технологічно нейтральний спосіб.

Конфлікт суспільних інтересів зумовлюють також процеси навчання ШІ на даних, захищених авторським правом. Так, системне навчання популярних моделей штучного інтелекту відбувається за допомогою обробки великих масивів медіа-даних (зображень та текстів), розміщених в інтернеті. Значна частина такої інформації захищена авторським правом. У минулому році у судових інстанціях багатьох країн розглядалися справи щодо порушення авторських прав під час навчання моделей машинного навчання. У зв'язку з цим можна прогнозувати *формування кількох тенденцій у сфері захисту прав інтелектуальної власності.* З одного боку, у разі масового успіху позивачів використання авторських прав буде заборонено, і великі корпорації можуть отримати переваги при ліцензуванні великих обсягів навчальних даних. З іншого боку, можливим є поширення полегшених процедур ліцензування, опрацьованих у сфері захисту прав на музичні твори. Вже сьогодні низка юрисдикцій Великобританії, Японії, країн ЄС включили до законів про авторське право положення, що дозволяють інтелектуальний аналіз тексту та даних. Так, проект Закону ЄС про штучний інтелект передбачає надання короткого викладу матеріалів, захищених авторським правом, які використовувалися при навчанні генеративного штучного інтелекту.

Важливо враховувати, що моделі глибокого навчання можуть «запам'ятовувати» певні елементи, деталі, техніки навчальних матеріалів та відтворювати їх під час створення власного контенту. Отже, *штучний інтелект може створювати глобальні прецеденти порушення авторських прав.* Наприклад,

технології глибокого штучного інтелекту здатні імітувати стиль живопису, притаманний певному художнику (особливі мазки пензля, відтінки кольору, техніку перспективи тощо). І користувач може створити підказку для генерування нового зображення із застосуванням стилю видатного художника. Адже досі загальний стиль художника, зазвичай, не підлягає захисту авторських прав.

Загалом у 2022–2023 рр. судові інстанції багатьох країн реєстрували численні позови про порушення авторських прав компаніями, які використовують технології навчання штучного інтелекту. *З одного боку*, це свідчить про наростання конфлікту інтересів у сфері відносин інтелектуальної власності, що може призвести до подальших суспільних дискусій про норми авторського права та розкриття джерел даних. *З іншого боку*, широка суспільна дискусія сприятиме врегулюванню прав власності на продукцію, створену з використанням штучного інтелекту, а, отже, гармонізації екосистеми метавсесвіту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Barthes, Roland The death of the author. London: Fontana, 1977. URL: <https://sites.tufts.edu/english292b/files/2012/01/Barthes-The-Death-of-the-Author.pdf>
2. Микола Ладуба. Там вже проводять весілля, а Mercedes-Benz розміщує частку виробництва: що таке метавсесвіт і як на ньому заробити. URL: <https://mc.today/chto-takoe-metavselennaya-i-kak-na-nej-zarabotat/>
3. Christopher T. Zirpoli. Generative Artificial Intelligence and Copyright Law. Congressional Research Service (24.02.2023).

Артюх С. О.,

учитель Пирятинського ліцею № 6

Виповська Л. О.,

практичний психолог Пирятинського ліцею № 6

у svitlan_art@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ОБДАРОВАНИМ УЧНЯМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Соціально-психологічна підтримка обдарованої особистостей в умовах воєнного стану – це не лише про збереження психоемоційного здоров'я, але й про розвиток їхнього потенціалу.

Ключові слова: воєнний стан, психоемоційне здоров'я, соціально-психологічна підтримка.

Annotation. Social and psychological support of gifted individuals in the conditions of martial law is not only about preserving psycho-emotional health, but also about developing their potential.